naturæ cognoscit? Et ideo sancimus, etsi habeat hujusmodi filius jura integra naturæ, attamen si intestatus pater [extraneus] adoptivus decesserit, habere eum etiam sui heredis jus ad ejus tantummodo successionem: ut non etiam legitima jura ad familiam extranei patris adoptivi habeat, nec ipsa ad eum communionem aliquam habeat, sed quasi extraneus ita ad illam familiam inveniatur. §. 2. Sin autem per emancipationem jura adoptionis fuerint dissoluta, tunc nullus ei penitus regressus ad adoptivum extraneum patrem, etsi moriatur intestatus [1], relinquatur: sed maneat tantummodo patrem naturalem cognoscens, tanquam non fuisset ab initio in adoptionem translatus. §. 3. Quæ autem de aliis adoptivis diximus, hæc etiam locum habeat et his, qui ex Sabiniano senatusconsulto [2] ex tribus [3] maribus fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptivos, & eos introducenda. §. 4. Quæ in filio diximus in adoptionem a patre dato, hæc & in filia [4], & in nepote, [&] nepte, & deinceps personis utriusque sexus in patris potestatem constitutis extendimus: si tamen tempore mortis avi sui parentes eos, vel eas non antecedant: si enim patres eos antecedant: (ubi nec imponitur necessitas avo aliquid nepoti, vel nepti relinquere) maneant omnia jura adoptiva [ei] intacta. Hæc enim omnia sancimus de filio & filia, de nepote, & nepte, deinceps personis in sacris constitutis introducta est, ubi dubitabatur, quid statuendum esset, quali duobus patribus ei, uno ex natura, & altero ex lege, impositis. §. 5. Ubi autem homo sui juris constitutus per arrogationem [5], ex Augusta liberalitate sese dederit in adoptionem, tunc omnia jura patris adoptivi habeat intacta. Cum enim nullum inter parentes inducitur discrimen, sit suus heres adoptivus patri arrogatori, & familiæ ejus aggregetur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta illibataque in eorum personis reservantur. Dat. Kal. Sept. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Quomodo fit adoptio.

11. Idem A. Juliano PP.

VEteres circuitus in adoptionibus quæ per tres emancipationes [6] & duas [7] manumissiones in filiis, aut per unam emancipationem in cæteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine veteri [8] observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actis [9] intervenientibus [10] apud competentem Judicem manifestare, præsente [11] eo, qui adoptatur, & non contradicente [12], nec non eo, qui eum adoptat. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XLIX.
DE EMANCIPATIONIBUS [13] LIBERORUM.

Habens jurisdictionem a lege municipali, potest illam exercere etiam inter non subditos consentientes: & valet apud omnes. Salic.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Herennio.

SI lex [14] municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duumviris dedit, *Ut etiam alienigenæ* [15] *liberos suos emancipare possint:* id, quod a patre factum est, suam obtinet firmitatem. PP. 3. Non. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. CONSS. 290.

2. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emancipationibus liberorum, nec non donationibus [16] non tam scriptura [17], quam veritas considerari solet. PP. 5. Id. Mart. TIBERIANO & DIONE CONSS. 291.

In emancipatione non requiritur causa, sed judicis auctoritas. Salic.

3. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn [18] nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni [19], vel casu [20] liberantur: nec causæ [21], quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quæritur. S. 15. Kalend. Octob. AA. CONSS.

Invitus quis non liberat filium, vel nepotem sua potestate. Salic.

4. Iidem AA. & CC. Coloniæ.

NEc avus neptem suam liberare potestate cogitur [22], nec [23] in cujusquam injuriam beneficia tribuere moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

Per rescriptum principis judici apud acta intimatum, possunt parentes cum liberos emancipare: accedente antea, vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salic.

5. Imp. ANASTASIUS [24] Constantino PP.

JUbemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno [seu] proavo, cæterisque ulterius per masculini sexus personas continua generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, nepotem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, cæterosque itidem per masculini sexus personas continua generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel absentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in judicio vero non præsentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus [25] porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem [26], ad cujus jurisdictionem actus emancipationis pertinet, insinuare [27], superque precibus a [28] semet oblatis apud eum deponere: ut hoc subsecuto, & auctoritate præcedente principali, plenissimum robur emancipatio [29] sortiatur: & personæ, in quas talis liberalitas collata fit, de aliena potestate quasi a parentibus ex emancipatione manumissæ liberentur: si tamen ipsæ nihilominus sub gestorum [30] testificatione, vel apud eundem judicem, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consentire [31] vel ante preces oblatas, & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerint: nisi infantes [32] sint, qui & sine consensu etiam hoc modo sui juris efficiuntur. Dat. 2. Kalend. Aug. *Constantinop.* PROBO, & AVIENO Jun. CONSS. 503.

Vana observatione sublata, emancipationes possunt fieri coram judicibus competentibus, & emancipatio potest etiam donari: & per emancipationem non solvuntur jura agnationis. Bald.

6. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm inspeximus in emancipationibus vanam observationem custodiri, & venditiones [33] in liberas personas figuratas [34] & circumductiones [35] inextricabiles & injuriosa rhapismata [36] quorum nullius rationabilis invenitur exitus: jubemus hujusmodi circuitu in posterum quiescente, licentiam ei esse, qui emancipare vult, vel ex lege Anastasiana [37] hoc facere, vel sine sacro rescripto intrare competentis [38] judicis tribunal, vel eos adire magistratus, quibus [39] hoc facere, vel legibus, vel ex longa [40] consuetudine permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes, vel neptes, vel deinceps progeniem in potestate sua constitutam, a sua manu dimittere: & legitima [41] jura omnimodo

jura non possunt aboleri.

1 §. 10. *Instit. de hered. ab intestat.* 2 Ex Sabinianorum sententia. Revardus *c.* 6. *de autoritate prudent. in fin.* 3 §. 14. *versic. testam. Inst. de hered. qua ab intest. l. ult. in fin.* Ꞇ. *de decurionib.* ἐξ τρίβας μάλεως, Theophil. *d.* §. 14. tribus manibus, Alciat. 4. *parerg.* quod de patris naturalis manu in fiduciariam manum traderetur qui deinde in manum & potestatem adoptivi dabatur. Tribus mancipationibus. Revard. *cap.* 6. *de auth. prudentum in fin.* errore ut putat, creato ex hujusmodi notis, TRIB. MA. uterque male. Pejor est his interpretatio Accursii divinantis, Tres parentes inter se certare de filio in adoptionem dando, vel de aliquo adoptando. Commodius est nihil hic mutari & ita legi, *Tribus marib.* ut hic agatur de ejus privilegio, qui tres mares filios susceperit, *l.* 122. *Cod. Theod. de decurionib.* Eratque hoc jus parentis habentis tres mares liberos, ut uni dato senatui, curiæ liberatio contingeret. *d. l. ult.* uni in adoptione dato quarta omnium bonorum adoptatoris ex SC. Sabiniano deferretur: sicut impuberi arrogato ex constitutione Antonini. vid. Cujac. *ad d. l. ult.* 4 De filia, nepote, nepte. 5 De arrogato. 6 Id est, venditiones. Nam emancipare est vendere. §. 1. *Instit. de testament. ord.* 8. Valer. 6. adde §. 6. *Instit. quib. mod. jus patr. potest. l.* 3. *ff. de capit. minut. Novell.* 81. *l. ult.* Ꞇ. *prox. tit.* Goth. Ad hanc l. vide A. Gell. *Noct. Att. lib.* 5. *c.* 19. & Vacon. *lib.* 1. *declarat.* 16. S. L. 7 Filiifamilias trina emancipatione duabus manumissionibus, cæteri una emancipatione, una manumissione adoptabantur. vid. Ulp. 10. §. 1. 8 Vetus observatio emancipationum & manumissionum sublata. 9 De formulis adoptionis & adrogationis, vid. apud Gell. 5. *cap.* 19. Vopiscum *in Aureliano.* 10 In adoptione requiruntur acta, requiritur scriptura, *ut hic,* ut & in emancipatione. *l.* 2. Ꞇ. *tit. prox.* 11 *l.* 24. 25. *ff. eod.* 12 *l.* 10. Ꞩ. *eod. l.* 5. *ff. eod.* vid. Ulp. 10. Festum *in emancipatio.* 13 *l.* 9. Ꞩ. *tit. prox.* dixi ad 1. *ff.* 6. adde 1. Harm. 17. περὶ διαλύσεως ὑπεξουσιότητος, 1. *Inst.* 12. §. 6. *Novell.* 81. 1. Gaj. 6. Paul. 2. *sent.* 25. Ulpian. 10. §. 1. *l.* 5. Ꞩ. *de dolo. Novell. Leon.* 25. 14 Hinc colligunt, cujuscunque municipii leges ad suum territorium restringi; Actus civiles ex eo quo geruntur loco vires capere, non futuro. Jus contractuum & testamentorum ex regione in qua fiunt, æstimari. vid. Hotom. 2. *cons.* 2. Sed & illud consuetudine ea præscribi, quæ sunt jurisdictionis. Cynus *hic,* Bart. *in l.* 1. *ff. de aqua pluvia.* Quid si jus id de quo agitur, ex eorum numero sit, quæ principi reservata sint? Quid si jus sit quod vel supremæ potestatis, vel inter regalia refertur, aut meri imperii sit? Id generis jura consuetudine præscribi non posse notant. *arg. l. comperit.* 6. Ꞩ. *de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* vid. Socin. *reg.* 307. 15 Jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. *Salic.* 16 Donationes fiebant a patre filio emancipato, ut vitam suam tolleret, id est, ut se aleret. *l. ult.* Ꞇ. *eod. l. ult. C. Theod. de revocand. donat. l.* 8. Ꞇ. *de bon. prosc. Nov. Leon.* 25. 17 Scriptura in emancipationibus exigitur, *ut hic. l.* 5. Ꞇ. *eod.* v. Guliel. Onciacum 1. *q.* 64. quod remittere videtur *Nov. Leon.* 25.) ut & in adoptione. *l. ult.* Ꞩ. *tit. prox.* in nuptiis senatorum. *Nov.* 74. *c.* 4. in mutuo emendæ militiæ, *Nov.* 97. *c.* 4. in prærogativa hypothecæ postulanda. *Nov.* 136. *c.* 3. *vers. Neque eod.* in arbitraria probatione. *l.* 4. §. 5. Ꞩ. *de receptis arbitris.* contestatione non numeratæ pecuniæ. *l.* 4. §. 4. *supr. de non num. pecun. Novell.* 100. *c.* 1. his adde quæ scripsi ad *l.* 17. *supr. de pact.* 18 Ex *Novell. Leon.* 25. *in fin.* nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patiatur filium seorsim vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad ætatem nuptiis, vel matrimonio aptam pervenerit: hujus constitutionis meminit Harmen. 1. *tit.* 17. In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut ætate 25. annor. Boër. *decis.* 197. negotiatione a patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem, & ita sex modis solvuntur apud Gallos liberi patria potestate. v. Pap. 3. *Not.* 10. *tit. des lettres incidentes en civil.* 19 De quo vid. *l. ult.* Ꞇ. *eod.* 20 Id est, morte. *pr. Instit. quib. mod. jus patr. in pr.* deportatione. §. 1. *d. tit.* 21 Invitus justa de causa emancipari potest. 22 Inviti parentes non coguntur emancipare liberos. *l.* 31. *ff. de adopt. l.* 92. *ff. de cond. & dem. l. ult. ff si quis a par. man. l. pen. ff. unde liberi.* §. *ult. Inst. quib. mod. jus patr.* Cic. *pro Cluentio.* excipe casum, *l.* 6. Ꞇ. *de spectat. lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 12. Ꞩ. *de episc. aud.* fallit & hoc, si justa emancipationis subsit causa. Bart. *in l. quidam cum filium* 132. *ff. de verb. oblig.* potest & invitus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerunque statuto fieri posset. vide Socin. *reg.* 138. 23 Vid. *l.* 3. *supr. unde vi.* 24 *l.* 11. Ꞩ. *de legit. heredib.* dixi ad *l.* 18. *supr. de collat.* 25 Emancipatus rescripto principis, reservato jure legitimarum hereditatum, vocatur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis, hoc genus emancipationis *ex imperiali rescripto* appellatur in §. 6. *Instit. quib. mod. jus pat.* adde Roland. a Vall. 1. *consil. num.* 4. 26 Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest. 27 Intimare. vid. *l.* 2. *supr. eodem.* 28 Per procuratorem emancipatio non potest fieri, *ut hic,* ut & adoptio & adrogatio. *l. neque absens* 24. *l. post mortem* 25. *ff. de adopt.* impetratio veniæ ætatis. *l. omnes,* Ꞩ. *de his, qui veniam ætatis impetrarunt,* id est, manumissio. *l. nec mulierem* 3. Ꞩ. *de man. vind.* compaternitas, ut loquitur, spiritualis, Bart. *in l. Gallus* 29. *ff. de liber. & posth. l. excusare* 15. Ꞇ. *de excus. tut.* licet per procuratorem possit fieri legitimatio liberorum. Bart. *ibid.* desponsatio. *l. ult. ff. de sponsalib. c. ult. de procur. in* 6. revocatio in servitutem. *l. per procuratorem,* 4. *ff. de obsequiis. l. sed & ha.* 35. §. 1. *ff. de proc.* Cur manumissio per procuratorem recte non fit, ut in servitutem revocatio? qui manumisit reapse dominus esse debet. *l. si pater.* 4. *ff. de manumiss. vind.* At per epistolam recte manumittimus ut & per nuncium. *Instit. de libertin.* §. 1. Nam quæ per epistolam fiunt, ea recte per nuncium expediri possunt. *l.* 1. §. 2. *ff. de contr. empt.* Epist. vel nuncio cum manumisit dominus, ipse manumittit: cum per procuratorem ipse procurator: hic enim negotium in suam ipsius personam concipit, non ille. *l. qui autem* 14. §. 3. *ff. de pecunia constituta.* At per procuratorem in servitutem revocari servus potest, *ut supr. dictum est?* hoc ideo forte permissum est, quod in adquirendo servo jus magis connivet domino quam in alienando. Quidam tamen putant hoc inductum quod in manumisso in servitutem revocando pecuniarium commodum versetur. 29 Hoc interpretes ad legitimationem transferunt: volunt enim ab emancipatione ad legitimationem valere argumentum. vid. Roland. a Valle *d. loco.* 30 Dixi ad *l.* 2. *supr. eod.* 31 Invito filio non datur libertas. *Novell.* 89. *cap.* 11. Paul. 2. *sent.* 25. datur servo invito. dixi *l. pen. Cod. de necessar. servo.* 32 Infans consensum non habet. 33 Olim fiebat manumissio quinque testibus præsentibus & libripende staterem & æreum nummum ferente & medio aliquo intercedente, medio illi filius a patre mancipabatur, id est, vendebatur. Patri in vicem pretii nummus ab emptore tradebatur. Filius ita emptus emptori quasi servus erat, sed tamen mox ab emptore vindicta manumittebatur: manumissus tacito jure in patris potestatem revertebatur. Id iterum atque tertio fiebat. Hinc Ulpian. 10. §. 1. *Filius,* inquit, *ter mancipatus, ter manumissus sui juris fit: id enim lex* 12. *Tabularum jubet. Si pater filium ter venundarit, filius a patre liber esto.* His omnino adde Cajum 1. *Inst.* 6. §. 4. ubi genus id mancipationis fusius explicat. 34 Εἰκονικὰς πράσεις, vocat Theophil. *d. loco.* imaginarias. §. 6. *Inst. quib. mod. jus fiat. potest:* hinc servitus imaginaria. *l.* 3. *ff. de cap. min.* 35 Vindicta manumissione lictor prætoris servum præmissis solennibus verbis tangebat, mox dextera vertebat. Persius *Satyr.* 5. *Quibus una Quiritem Vertigo facit:* & post; *verterit hunc dominus momento turbinis exit Marcus Dama. Quintil. in ea declamatione cui tit. est:* Ancilla in Archipiratæ nuptiis manumissa. *An vero in hoc putamus esse momentum, si vindicta ferires & circumverteres mancipium, aut si una voce liberum esse jusseris?* Cornutus *in Persium: Quoties servos manumittebant, eos etiam alapa percussos manumittebant.* Seneca 1. *epist.* 8. & 2. *Controvers. Qui se Philosophiæ subjecerit, statim circumagitur,* id est, fit liber. Hujusmodi servus, ambactus dicitur Festo *in Am.* Verum circumductiones istæ ad servorum manumissiones pertinuerunt. An similes fuerint in emancipationibus liberorum, alio loco tractabitur. 36 Hinc illa verba, *Novell.* 81. μετ' ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων: alapas lictoris manu inflictas manumisso intelligit, de quo more vid. Isidorum 9. *cap.* 4. de quo etiam dixi ad *Novell.* 81. alii ῥαπίσαι virga cædere. Est enim ῥάπις Hesychio virga. 37 *l.* 5. *supr. eod.* 38 Nam apud incompetentem judicem non fit manumissio. 39 Non apud quemvis judicem manumittitur. 40 Longa consuetudo jus manumittendi tribuit. 41 Vid. *l.* 3. *supr. de bonis maternis.*

habere,

habere, etsi [1] non specialiter hoc sibi servaverit: & peculium donare, vel alias res liberalitatis [2] titulo in eos transferre: & eas res, quæ acquiri indignantur, per usumfructum secundum nostræ constitutionis modum detinere, & omnia facere: vana, tantummodo (secundum quod jam dictum est) observatione [3] sublata. Dat. Kalend. Novembr. *Constantinopol.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. L.
DE INGRATIS [4] LIBERIS.

Filius emancipatus propter ingratitudinem reducitur in patriam potestatem. Bald.

Imppp. VALENTIN. VALENS & GRATIANUS AAA. ad Prætextatum PP.

FIlios [5] [& filias, cæterosque liberos] contumaces, qui parentes, vel acerbitate convicii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsassent, leges [6] emancipatione rescissa damno libertatis immeritæ multari voluerunt. Dat. 12. Kalend. Septemb. *Mediolani,* LUPICINO & JOVINO CONSS. 367.

TIT. LI.
DE POSTLIMINIO [7] REVERSIS ET REDEMPTIS [8] AB HOSTIBUS.

Conceptus in captivitate patris & matris, revertens cum patre & matre, sequitur patris originem. Bald.

De natis ex duobus captivis.

1. Impp. SEVER. & ANTON. AA. Ovinio.

EX duobus [9] captivis Sarmatia nata patris originem ita secuta videtur, si [10] ambo parentes in civitatem nostram rediissent. Quamquam enim jure proprio postliminium habere non possit, quæ [11] capta non est, tamen parentum restitutio reddet patri filiam: qui cum ab hostibus interfectus sit, matris [12] duntaxat conditionem, quæ secum filiam duxit, videtur necessario secuta: nam fictio legis Corneliæ, quæ legitimos apud hostes defuncto constituit heredes: ad eam, quæ illic suscepta est, non pertinet: cum eo tempore, quo captus est, diem suum pater obiisse existimetur. PP. sine die & consule.

De redemptis ab hostibus.

2. Imp. GORDIAN. A. Publiciano.

AB [13] hostibus redempti [14], quoad exolvatur pretium, [magis] in causam pignoris [15] constituti, quam [16] in servilem conditionem esse detrusi videntur: & ideo si nummi eo nomine expensi donatio [17] intercedat, pristinæ conditioni eos reddi manifestum est. † Proinde si ab hostibus redemptam, post dissolutum veluti naturalis [18] pignoris vinculum habere in [19] matrimonio [20] cœpisti: nil est quod de statu ejus, seu liberorum communium debeas pertimescere. PP. Id. Jun. GORDIANO A. 2. & POMPEIANO CONSS. 242.

De curatore dando.

3. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Varro.

CUm cognatos tuos nondum postliminio regressos affirmes, sed adhuc in rebus esse humanis, & bona eorum fraudibus diversæ patris dissipari: interpellatus Rector provinciæ providebit [21] eum sub observatione [consueta] constituere, qui stipulante servo publico satis idonee dederit. PP. 5. Kal. Sept. DIOCLETIANO 3. & MAXIMIANO CONSS. 287.

De hereditate.

4. Iidem AA. & CC. Hermogeni, & aliis.

NEc nos præteriit, hereditatem [22] ejus, quam incognitum erat ab hostibus interfectam, an captam esse, a filio adiri non potuisse, quoniam eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis [23] jure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur. Nec super facultatibus ejus, cujus [24] incerta vita ac fortuna fuit, transigi [25] vel judicari [26] potuit. Unde postea quam apud hostes materteram vestram fati munus implesse innotuit: tunc vobis licentia permittitur agnoscendæ per bonorum possessionem [27] successionis, non officientibus enim [his] quæ perperam gesta sunt, si priorem gradum obtinetis, successionis compendium [28] ad vos pertinet. PP. 5. Kalend. Jun. ipsis AA. 4. & 3. CONSS. 290.

De tradito a Barbaris.

5. Iidem AA. & CC. Ursæ.

CUm non redemptum ab hostibus filium tuum, sed sine [ullo] contractu [29] traditum [30] a Barbaris Præfecto [31] legionis dicas, postliminii jus locum habuit: & illico ingenuitati suæ reddi eum Præses provinciæ jubebit. PP. 16. Kal. Jun. ipsis AA. 4. & 3. CONSS. 290.

De redemptis ab hostibus.

6. Iidem AA. & CC. Justo.

CUm & postliminii jus, & communis [32] utilitatis ratio exigat, ut si qui captos ab hostibus redemerint, accepto [33] pretio redemptos suæ ingenuitati restituant: proponasque redemptorem tuum noluisse [34] oblatum pretium a te, vel ab alio recipere: Præses provinciæ efficaci instantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo, quod pretii nomine dependitur, status securitatem [35] non inquietare. PP. Kalend. Februar. TIBERIANO, & DIONE CONSS. 291.

De puella redempta, & prostituta.

7. Iidem AA. & CC. Claudio.

FOedissimæ mulieris nequitia promovemur. Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam [36] ab ea, quæ eam redemerat, ob retinendæ pudicitiæ cultum, ac servandam natalium honestatem ad te confugisse [37] proponas: Præses provinciæ, si filiæ tuæ supradictam injuriam ab ea, quæ sciebat ingenuam esse, inflictam cognoverit: cum hujuscemodi persona indigna sit pretium recipere, propter odium [38] detestabilis quæstus [39]: etiamsi pretium compensatum non est, ex necessitate miserabili custodita ingenuitate natæ tuæ adversus flagitiosæ mulieris turpitudinem tutam eam, defensamque præstabit. PP. 3. Non. Februar. TIBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De natis ex redempta.

8. Iidem AA. & CC. Matronæ.

PRæses provinciæ, ne ulterius in servitutis jugo detinearis, curæ habebit, qui pro solertia sua parum ignorat filiorum tuorum statum tueri, quos posteaquam [40] redempta es, enixam te esse significas: cum eos, qui post redemptionem nascuntur, ne pignoris [41] quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est, teneri, nullis auctoribus visum est. PP. Id. Februar. TIBERIANO & DIONE CONSS. 291.

An filius reversus succedat patri.

9. Iidem AA. & CC. Gregorio.

CAptum ab hostibus filium, patre mortuo medio tempore lex Cornelia reversum [42], si in potestate patris tempore, quo capiebatur, fuit, suum facit heredem, unde sive ex testamento [43] ad te, sive [ab] intestato [44] successionem patris tui pertinere apud præsidem provinciæ probaveris: restitui tibi res hereditarias jubebit, si non tantum, postquam reversus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquiescere faciat. PP. 5. Id. April. AA. CONSS.

De servo reverso ab hostibus.

10. Iidem AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis captis ab hostibus, ac postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi [45] domino. Unde, si hæc cujus meministi, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta [46] est: reversa dominum, vel ejus sequitur successorem, qui per captivitatem hanc amiserat. S. 3. Kal. Maji, *Hadrianopoli,* AA. CONSS.

De redempto, & gratis dimisso.

11. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captum te ab hostibus commercio [47] redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris [48] superstitem remisisse [49] tibi probetur: non libertus effectus, sed ingenuitati, quam amiseras, restitutus, nullum filiis ejus obsequium debes. S. 15. Kal. Jan. AA. CONSS.

De liberatis virtute militum.

12. Iidem AA. & CC. Quintianæ.

AB hostibus capti, non commercio [50] redempti, sed virtute [51] militum nostrorum liberati, illico statum, quem captivitatis casu amiserant, recipiunt: servi [52] autem dominis suis restituentur. Receptos enim eos, non

1 *l.* 17. Ꞩ. *de collationib.* 2 Vid. quæ notavi ad *l.* 2. *supr. eod. l.* 1. §. 3. *ff. si quis a par. manumiss.* 3 Brevem manumittendi formulam exprimit Harm. 1. *tit.* 7. ὅτι τόνδε ποιῶ αὐτεξούσιον (Theophilus in §. διαλύει, *Instit. quib. mod. jus patr. potest.* legit ἐμαυκίπατον καὶ τῆς ὥτε (Theophilus ἐμαυτῷ) ἀφίημι χειρὸς, id est, Hunc sui juris esse patior meaque manu mitto.

4 8. *Cod. Theod.* 7. & 31. *Eclog.* 3. Ingratitudinis ob causam liberi in potestatem parentum revertuntur, adde *Novell.* 115. *c.* 3. ubi de exheredandis justa de causa liberis agitur: de ingratitudine dixi ad *Novell. Leon.* 25. 5 *l.* 1. *C. Th. eod.* 6 Antiquæ: puta Romuli, dixi ad *leg.* 12. *Tabularum lib.* 2. *tit.* 27. §. 7. ubi hoc addendum est, *Diveis parentum sacrum fieri,* nihil aliud esse, quam in sacra & potestatem parentum reverti: ut filius ita reversus a parente impune possit occidi, videlicet si manus impias ei intulerit.

7 *l.* 9. 10. 14. 18. 19. Ꞇ. *eod.* post captivitatem regressis 6. *C. Th.* 5. Paulo plenius explicatur hic tit. a Græcis 34. *Ecl.* 1. περὶ αἰχμαλώτων recte de captivis dicitur: nam transfugæ postliminium non habent. *l.* 9. §. 4. *ff. eod.* (δοῦλον) hi etiam postliminio redeunt. Fest. in Postliminio, *l.* 8. *inf. eod.* (τε καὶ ἐλευθέρων καὶ περὶ ὑποστροφῆς αὐτῶν καὶ περὶ παίδων huc pertinet *l.* 1. Ꞇ. *eodem.*) αὐτῶν καὶ (δικῶν) huc pertinet *lex* 3. 4. Ꞇ. *eodem.* Est & titulus *ff. de captivis & de postliminio, & redemptis ab hostibus* 49. *D.* 15. 8 *l.* 2. 6. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 17. 20. adde & traditis ab hostibus. *l.* 5. Ꞇ. *eod.* liberatis virtute militum. *l.* 12. Ꞇ. *eod.* 9 Ex duobus captivis natus, ambobus parentibus reversis liber intelligitur, *ut hic.* ex *Novell. Leonis* 36. sive non revertantur parentes, sive unus tantum revertatur, liber intelligitur & heres parentum. 10 Imo sufficit, ut unus redierit. *l.* 16. Ꞇ. *eodem.* 11 Quæ capta non est, postliminium non habet. *l.* 9. *ff. eodem.* 12 *l.* 16. Ꞇ. *l.* 9. 26. *ff. eod. l.* 6. *ff. de statuliber.* 13 *Synops. Basil.* 34. *tit.* 2. *c.* 1. 14 Sic lege Francica in hostem bannitus, hoc est ad delictum vocatus & inveniendo contumax, plenum *heribannum,* hoc est, 60. solidos persolvere cogebatur: si eam summam solvere non poterat, semetipsum *pro vuadio,* hoc est, pignore in servitium principis tradebat, donec tandem eam summam persolvisset. Quod si is homo in tali servitio moriebatur, hereditatem defuncti non amittebat, sed nec libertatem, nec denique ipsi banno fiebat obnoxius. 4. *legum Francicarum, c.* 71. *de libero homine in hostem bannito.* 15 Redemptus non est servus redimentis, sed pignoris est tantum loco, donec redimatur. vid. *l.* 15. 21. *ff. eod.* An & ejus liberi? non sunt pignori. *l.* 8. Ꞇ. *eod.* 16 Vid. *l.* 2. *ff. de lib. homin. exhib.* 17 Pretio redemptionis donato redemptus libertatem consequitur, *ut hic, & l.* 11. Ꞇ. *eod.* 18 Redemptus redemptori naturalis pignoris loco. 19 Natus ex ingenuo, & redemptus ab hostibus ingenuus est. 20 Redempta redemptori potest nubere, vid. *l.* 13. Ꞇ. *eod.* 34. *Eclog.* 2. *c.* 1. 21 Id est, curatorem, de curatore dando bonis capti, adde *l.* 15. *ff. ex quib. causis major. l.* 6. *in fin. ff. de tutel. l.* 6. *in fin. ff. quib. ex caus. in possess.* adde Hotom. *consil.* 6. 22 Incertus de morte captivi ab intestato succedere, transigere, vel judicio de ejus bonis experiri non potest. 23 De successione adde *l.* 19. *l.* 32. *ff. de adqu. vel omitt. possess.* 24 De viventis hereditate sententia ferri non potest, *ut hic,* sed nec de ea pacisci licet, & transigere, *ut hic, l.* 2. §. 2. *ff. de vulgar. & pupill. l.* 1. §. 21. *ff. de collat. l. ult.* Ꞩ. *de pact.* (Senec. 96. *epist. si vultur es, cadaver expecta.*) nec donare eandem. *l.* 2. *ff. de his, quæ ut indign.* 25 De transactione. 26 De sententia. 27 Vid. *l.* 1. §. 9. *ff. de secund. tab.* 28 Itaque ideo gratis. 29 Cum hoste contractus iniri potest. adde *l.* 5. *in fin. ff. de pactis l.* 21. *ff. de negotiis.* 30 Sine stipulatione pretii, sine commercio. *l.* 17. Ꞇ. *eod.* 31 Præfectus legionis. 32 Utilitas ac necessitas postliminii, *l.* 19. *ff. eod.* 33 Vid. *l.* 17. Ꞇ. *eod.* adde *l.* 2. Ꞩ. *eod.* 34 Redemptor oblatum a redempto pretium invitus accipere cogitur. 35 Securitas status. 36 Qui redemptam prostituit, pretium jusque pignoris amittit. adde *l.* 12. Ꞩ. *de episc. aud.* 34. *Eclog.* 2. *c.* 6. 37 Redempta a redemptore prostituta, justam fugiendi rationem habet. 38 *Novell.* 14. *in princ.* 39 Lenocinii quæstus detestabilis. 40 Nati ex redempta liberi sunt, ideoque ne pignoris quidem loco a redemptore possunt retineri *hic,* ut & ipsi redempti. *l.* 2. *supr. eod. l.* 15. *ff. eod.* 41 Ratio dubitandi ex *d. l.* 2. *l.* 15. 42 Reversus fingitur nunquam captus. 43 Vid. Paul. 3. *sent.* 4. §. 8. 44 *l.* 14. Ꞇ. *eod.* §. 4. *Instit. de hered. ab intest.* 45 Etiam servi postliminii jus habent, *ut hic, l.* 12. *vers. servi.* Ꞇ. *eodem.* Fest. *in postliminium:* dixi quoque *in epigraphe.* 46 *l.* 11. 12. & 16. Ꞇ. *eodem.* 47 *l.* 17. Ꞇ. *eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. §. 7. *ff. eod.* 48 De quo *l.* 2. *supr. & l.* 15. *ff. eod.* 49 *l.* 2. *supr. eod.* 50 Captivi, recepti ab hoste virtute militari & citra pretium, recipientis non fiunt servi: fiunt liberi. Si qui tamen servi recepti sint, dominis suis restituendi, *ut hic. Synops. Basil.* 34. *tit.* 2. *c.* 11. vide *l.* 10. *supr. eod.* adde quæ scripsi ad *l.* 12. §. 17. *ff. eod.* 51 Id est, fortitudine. *l.* 21. *vers. quod si ff. eod.* 52 Vide *l.* 10. *supr. eod.*

captos

captos judicare debemus: & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum. S. 5. Kal. Januar. AA. CONSS.

Si redempta redemptori nubat.

13. Iidem AA. & CC. Quartinæ.

SIis [1], qui te ab hostibus ingenuam captam commercio redemit, sibi matrimonio [2] conjunxit: dignitate [3] nuptiarum, & voto futuræ justæ sobolis, vinculo pignoris tibi remisso, reddi natales pristinos rationis est. S. 5. Id. Martii, CC. CONSS.

An filia reversa succedat matri.

14. Iidem AA. & CC. Severæ.

JUs postliminii filiam (rebus humanis exempta matre, dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam [4] invitat hereditatem; nec tibi medii temporis fortuna, quominus res maternas successione quæsitas persequi possis, injuriam fieri patimur. S. 16. Kal. April. CC. CONSS.

De redemptis ab hostibus.

15. Iidem AA. & CC. Macrotraulo [5].

IS, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio [6] redimitur, etiam [7] antequam restituatur, pro eo data pecunia, successionis [8] jura sibi vindicare favore ingenuitatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exsolvere.

De natis ex redempta.

16. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

COmmercio [9] redemptæ [10] fœminæ filios, licet ex servo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, juxta ea quæ benigne placuerunt, reddi convenit. S. 5. Kal. Septembr. *Viminacii*, AA. CONSS.

An redemptus debeat pretium emptori.

17. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

LIber [11] captus ab hostibus, & commercio redemptus, tunc demum, cum [12] pretium solverit, vel ei hoc, qualicunque remittatur judicio [13], statum pristinum recipit: quo genere matre [14] filium redimente, cum hujusmodi contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri restituit: ita ut [a] civilium obsequio munerum propter casum præteritum [filius] non excusetur. Pro [15] pietatis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te pœnitere ac de pretio quicquam tractare non convenit: dotem tamen ab eo debitam jure concesso reddi postulas. S. 3. Kal. Novembr. * *Devellio*, CC. CONSS.

De actionibus quæ competunt reversis.

18. Iidem AA. & CC. Trypliniano.

AB hostibus captis ac postliminio reversis, pro hujusmodi casu amissa [16], quæ in eadem causa quidem durant, omnimodo directa: quæ vero per usucapionem, vel liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita esse videntur, intra annum utilem experientibus actione rescissoria [17] restituuntur. PP. 12. Kal. Decembr. CC. CONSS.

Quibus competit jus postliminii.

19. Imppp. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & THEODOSIUS AAA. ad Severinum Ducem.

SI [18], quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si non tansierint, sed hostilis irruptionis necessitate transducti sunt, ad proprias terras festinare [se] debere: recepturos [19] jure postliminii ea, quæ in agris, vel mancipiis, [seu aliis rebus] ante tenuerunt, etsi a fisco nostro possideantur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis moram: cum hoc solum requirendum sit, utrum [forsitan] aliquis cum barbaris voluntate [20] fuerit, an coactus. Dat. 5. Kalend. Jul. *Romæ* [21], GRATIAN. A. 5. & DAGALAIFO CONSS. 366.

De redemptis ab hostibus.

20. Impp. HONORIUS, & THEODOSIUS AA. Theodoro PP.

DIversarum [22] homines provinciarum cujuslibet sexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captivitatis necessitate transvexerat, invitos [23] nemo retineat: sed ad propria [24] redire cupientibus libera sit facultas (quibus si quicquam in [25] usum vestium vel alimoniæ impensum est, humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio:) exceptis his quos barbaris vendentibus emptos [26] esse docebitur: a quibus status sui pretium propter utilitatem publicam emptoribus æquum est redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali necessitate positis negari faciat emptionem: decet redemptos, aut [27] datum pro se pretium emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennii [28], vicem referre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur ædibus [29] propriis sub moderatione quam jussimus: quibus jure postliminii etiam veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor procuratorque dari [30] se metallis cum pœna deportationis non ambigat: sin vero possessionis dominus, rem suam [a] fisco noverit vindicandam, seque deportandum, & ut facilis executio perveniat, Christianos [31] proximorum locorum volumus hujusmodi rei solicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum civitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis nostræ auxilium deferendum: ita ut noverint rectores universi decem libras auri a se, & tantundem a suis apparitoribus exigendum, si præceptum [nostrum] neglexerint. Dat. 3. Id. Decembr. *Ravennæ*, HONORIO 8. & THEODOS. 3. AA. CONSS. 409.

TIT. LII.

DE INFANTIBUS [32] EXPOSITIS [33] LIBERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QUI SANGUINOLENTOS [34] NUTRIENDOS ACCEPERUNT.

Partus ancillæ domino ignorante expositus, repeti potest, ad expensas tamen restituendas tenetur, nisi sint factæ a fure. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Claudio.

SI invito [35] vel ignorante te partus ancillæ, vel adscriptitiæ [36] tuæ expositus sit, repetere eum non prohiberis. Sed restitutio ejus, (si non a fure [37] vindicaveris) ita fiet, ut si qua in [38] alendo eo vel forte ad discendum artificium [39] juste consumpta fuerint, restituas [40]. PP. 3. Kal. Jun. JULIANO 2. & CRISPINO CONSS. 225.

Exponens sobolem propriam quam nutrire tenetur, venit puniendus: nec dominus recuperat servum quem exposuit. Salic.

2. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS & GRATIANUS AAA. ad Probum PP.

UNusquisque sobolem [41] suam nutriat. Quod si exponendam putaverit [42], animadversioni quæ constituta est, subjacebit. Sed nec [43] dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab [ipsis] expositos [44] quodammodo ad [45] mortem voluntas [46] misericordiæ amica collegerit: nec enim suum [47] [quis] dicere poterit, quem pereuntem contempsit [48]. Dat. 4. Non. Mart. GRATIAN. A. 3. & EQUITIO CONSS. 374.

Expositi cujuscunque conditionis per exponentem non possunt vindicari, nec per colligentes possunt, ut servi vel libertini retineri: sed ingenui intelliguntur. Salic.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

SAncimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive a libertina progenie, sive servili conditione maculatus; expositus sit: eum puerum in suum dominium [49] vindicare, sive nomine dominii, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his qui eos nutriendos [50] sustulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione [ita] eos tollere, & educationem eorum procurare, sive masculi sint, sive fœminæ, ut eos vel loco servorum, aut loco libertorum, vel colonorum, aut adscriptitiorum habeant: sed nullo discrimine habito, hi qui ab hujusmodi

1 Qui ab hostibus captam redemit: & cum ea tanquam uxore, congressus est, cum videatur, eo quod ipsam insuper uxorem assumpsit, pretium ei ac velut pignoris vinculum remisisse, efficit proculdubio, ut & ipsa pristinis restituatur natalibus & ex ea suscepti liberi legitimi sint atque ingenui. 1. Harm. 13. §. 31. & 4. tit. 5. §. ult. 2 Redemptor nuptiis cum redempta contractis, tacite eam liberat nexu pignoris. 3 Id fit præsumptione quadam. Sic Græci, ὡς προλήψει δοκῶν αὐτῇ συγχωρεῖν τὸ τίμημα. adde l. 2. in fin. supr. eod. adde 34. Ecl. 1. c. 18. & Schol. ibid. 4 Reversus ab hostibus, matri succedit. v. l. 9. ʃ. & l. 15. ʃ. eod. 5 Mucatraulo. Cujac. ad l. 4. ʃ. de jure fisci. 6 Vide l. 10. in fin. ʃ. eod. 7 Ratio dubitandi. 8 Redempti succedunt. vide l. 9. supr. eod.

9 l. 10. in fin. l. 11. l. 12. l. 15. supr. eod. 10 Matre redempta, natus in captivitate fit liber, ut hic, & ex Nov. Leon. 36. etiamsi non revertatur. 11 Redemptus ab hostibus non fit servus redimentis, sed pignoris tantum jure ei tenetur. 1. Harm. 18. §. 33. 12 Vide l. 2. supr. & l. 12. §. 7. §. 14. ff. eod. 13 Indicto, Cujacius Novell. 22. dixi de hac lectione ad l. 21. supr. familiæ ercisc. 14 A matre redemptus, nullum matri debet redemptionis pretium. 15 Donatio quandoque præsumitur ratione proximitatis & affinitatis, vide Alciat. 1. præsumpt. 32. adde quæ dixi ad l. 11. ʃ. de negotiis. 16 Absentes captivi reversi res amissas recuperant directo: usurpatas actione rescissoria, ut hic.

17 Rescissoria actio datur absentibus reipublicæ causa. l. 24. in fin. ʃ. de rei vind. l. 2. §. 1. ff. quibus ex caus. major. l. 82. §. 1. ff. de leg. 1. 18 l. 1. C. Theod. eod. 19 l. 5. ff. eod. 20 Et ita fuerit transfuga. Transfugæ nullum jus postliminii competit. l. 19. § 4. l. 20. ff. eod. 21 Remis, d. l. 1. C. Theod. eod. 22 l. 2. C. Th. eod. 23 l. 11. supr. de episc. aud. 24 Id est, ad suas & proprias ædes. ʃ. eod. 25 Quod ab hostibus revertendi in usum vestium aut alimentorum datur, non repetitur. 26 Expensas factas circa hominem a Barbaris redemptum repetimus. 27 Quousque redempti redemptori obligentur.

28 Redempti ab hostibus redemptori pretium reddere debent, aut quinquennium servire, ut hic. 34. Ecl. 2. c. 18. Harm. 1. tit. ult. §. 27. Idem tamen §. 33. triennii meminit tantum, non quinquennii. 29 Sedibus, d. l. 2. C. Theod. eod. 30 Dari metallis, est ad metallum damnari. 31 Vide l. 11. supr. de episc. aud. 32 Expositi plerique magna regna, vel Imperia condidere. Hujusmodi sane fuit Moses 2. Exod. 3. talis Cyrus Justin. 1. talis Romulus Livius 1. Ille Judæorum: alter Persarum: postremus Romanorum imperii auctor. Talis etiam Semiramis Assyriaci imperii fundatrix: & si veri historici, a columbis nutrita. Diodor. 2. ut Romulus a lupa, Livius 1. Cyrus a cane, Justin. 1. 33 5. C. Theod. 7. & l. 4. ff. de lib. agnosc. l. 1. §. 2. ff. de juris & facti. περὶ νηπίων ἐκτιθεμένων ἤτοι ῥιπτομένων. 33.

Eclog. 2. Expositus dicitur etiam ἀπερρονέντ@ 1. Harm. ult. §. 30. quasi neglectus, adde Novell. 54. περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν. & 5. extrav. 11. dicuntur & θρέπτοι. Plinius ad Trajanum: Magna quæstio est de conditione & alimentis eorum, quos θρέπτους vocant. [illegible]

hominibus educati sunt, liberi [1], & ingenui appareant, & [2] sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos heredes [3] omnia quæ habuerint, quomodo voluerint transmittant, nulla macula [4] servitutis, vel adscriptitiæ, aut colonariæ conditionis imbuti, nec quasi patronatus jura in rebus eorum his, qui eos susceperint, prætendere concedimus: sed in omnem terram quæ [5] Romanæ ditioni supposita est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos, qui ab initio infantes abjecerunt, & mortis [6] forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos, si qui eos susceperint, hos iterum ad se revocare conari, & servili [7] necessitati subjugare. Neque hi, qui eos pietatis ratione suadente sustulerint [8], ferendi sunt denuo suam mutantes [9] sententiam & in servitutem eos retrahentes, licet ab initio [10] hujusmodi cogitationem habentes ad hoc prosiluerint: ne videantur quasi mercimonio [11] contracto ita pietatis officium gerere. Hæc observantibus, tam viris clarissimis præsidibus provinciarum, quam viris religiosissimis Episcopis [12], necnon officiis præsidalibus, & partibus, & defensoribus civitatum, & omni civili auxilio. Dat. 15. Kal. Octobr. *Chalcedone*, DECIO V. CONS. 529.

In AUTHENT. constit. quæ ex adscript. §. 1. col. 5. tit. 9. al. 8. Novell. 54. cap. 1.

A*Ntiqua lex erat, quæ dicebat ex persona libera, & altera adscriptitia natos, adscriptitiam sequi conditionem: quod per Justinianum ad jus commune liberi ventris redactum est.*

4. [13] Imp. JUSTINIANUS. *

SAncimus [14] ut quoscunque, vel in ecclesiis, vel in vicis, vel aliis locis abjectos constiterit, ii modis omnibus liberi sint: etiamsi certam quandam probationem petitor habeat, qua ostendat ejusmodi personam ad suum pertinere dominium. Nam si legibus nostris [15] statutum est, ut servi ægrotantes a dominis neglecti, & qui velut desperata eorum valetudine possessorum curatione digni non censentur, omnino in libertatem abripiantur: quonam pacto in ipsis vitæ primordiis aliorum hominum pietati relictos, & ab eis educatos, in servitutem iniquam pertrahi patiamur? Enimvero liberos esse sancimus, ne illis quidem, qui hæc faciunt, irrogandas ex legibus nostris pœnas effugientibus; velut omni refertis inhumanitate, & crudelitate, quæ tanto quovis homicidio pejor est, quanto miserioribus eam inferunt.

TIT. LIII.

QUÆ [16] SIT LONGA [17] CONSUETUDO [18].

Consuetudo loci probata debet servari, & ratio consuetudinis, debet attendi. Salic.

1. Imp. ALEXANDER A. Apro.

PRæses [19] provinciæ probatis his [20], quæ in oppido [21] frequenter [22] in [23] eodem controversiarum genere servata sunt, causa cognita statuet. Nam & consuetudo præcedens & ratio [24], quæ consuetudinem suasit, custodienda [25] est. Et ne quid contra [26] longam consuetudinem fiat, ad solicitudinem suam revocabit Præses [27] provinciæ. PP. 6. Kalend. April. JULIANO 2. & CRISPO CONSS. 225.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum [28].

COnsuetudinis [29] ususque longævi non vilis auctoritas [30] est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem [31] vincat, aut legem [32]. Dat. 7. Kal. Maji, *Constantin.* PP. A. V. & LICINIO CC. CONSS. 319.

Consuetudo legem imitatur, & pro lege servatur. Salic.

3. Imp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Alexandro.

LEges quoque ipsas antiquitus probata [33] & servata tenaciter [34] consuetudo imitatur [35], & retinet [36]: & quod officiis, Curiis, Civitatibus, Principiis [37], vel Collegiis præstitutum fuisse cognoscitur, perpetuæ legis vicem obtinere statuimus. Dat. 7. Id. Sept. MARTIANO, & ZENONE CONSS. 469.

TIT. LIV.

DE DONATIONIBUS [38].

De traditione instrumentorum.

1. Impp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Lucio.

EMptionum mancipiorum instrumentis [39] donatis, & traditis, & ipsorum mancipiorum donationem [40], & traditionem factam intelligis: & ideo potes adversus donatorem in rem actionem exercere. PP. 5. Kal. Jul. FAUSTINO, & RUFINO CONSS. 211.

De actionibus.

2. Imp. GORDIANUS A. Leonidæ.

SI nominis [41] persecutionem in te emancipatam pater tuus titulo donationis transtulit [42], frustra prætendit, qui debitori tuo heres extitit, consensum [43] fuisse debitoris necessarium: cum satis fuerit actiones eo [44] nomine tibi mandatas fuisse. PP. 2. Id. Mart. GORDIANO A. 2. & POMPEIANO CONSS. 242.

De spe futuræ actionis.

3. Imp. DECIUS A. Marcellino.

SPem [45] futuræ actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri non immerito placuit. PP. Non. Mart. DECIO A. 1. & GRATO CONSS. 251.

De functionibus, exactionibus vel tributis.

4. Imp. PROBUS A. Marsiæ.

SI functiones [46], [exactiones, vel tributa] per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebratæ sunt, tibi obesse non potest. PP. 5. Kal. Jan. MESSALA, & GRATO CONSS. 280.

De ultima voluntate.

5. Impp. CARINUS & NUMERIANUS AA. Flaconillæ.

SI donatio per epistolam [47] facta non apparet: verba tamen testamenti, quibus liberalitas testatricis confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. PP. 6. Kal. Febr. *Romæ*, CARINO 2. & NUMERIANO CONSS. 284.

De absentibus.

6. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Christianæ.

NEc ambigi oportet, donationes etiam inter [48] absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones, hi, quibus donatum est, nanciscantur) validas esse. PP. 3. Id. Febr. MAXIMO 2. & AQUILINO CONSS. 286.

De censuali professione.

7. Iidem AA. & CC. Julio.

CEnsualis [49] quidem professio [50] domino præjudicare non solet [51]. Sed si in censum, velut sua mancipia deferenti privigno tuo consensisti [52], donationem in eum contulisse videris. PP. Id. Jul. ipsis AA. 4. & 3. CONSS. 290.

8. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI præses provinciæ non [53] donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in [54] censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggesserit, id statuet. PP. 8. Id. Sept. ipsis AA. 4. & 3. CONSS. 290.

De lege donationis.

9. Iidem AA. & CC. Augustianæ.

LEgem [55], quam rebus tuis donando dixisti, sive stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu, sive non: incerto [56] judicio id est, præscriptis [57] verbis, apud Præsidem provinciæ debes agere, ut hanc impleri provideat. PP. 16. Kalend. Maji, AA. CONSS.

colonum, aut libertum non facit. 1 Expositi liberi & ingenui. 2 Fructus libertatis. 3 Vide l. 8. l. 11. supr. commun. de successionibus. 4 Maculæ contrariæ libertati. 5 Extra territorium statuta non obligant. l. ult. ff. de jurisdict. l. 1. supr. Si a non competente. 6 Dixi ad l. 2. supr. eod. 7 Necessitas servandi. 8 Piam sententiam mutare non licet. 9 Id est, aluerint. Alimentorum causa veritati non officit. l. 10. ff. de his qui sui vel al. jur. 10 Tametsi in quibusdam negotiis initium spectetur & voluntas gerentis. 11 Gratuita mercedem non admittunt. 12 Vide l. 24. supr. de episcopali audientia. & 2. Harm. 18. §. 26. 13 Sumpta ex 33. Eclog. 2. cap. 4. 1. Harm. ult. in fin. 14 Leunclavii interpretatio. 15 l. unic. §. 3. supr. de Latina libertate.

16 De longa consuetudine & quam vim habeat, adde 5. Cod. Theod. ultim. & 1. D. 3. & §. 9. Inst. de jur. nat. Ulp. 1. §. 4. 1. Harm. 1. c. περὶ ἔθους. adde 2. Eclog. 1. cap. περὶ νόμου καὶ μακρᾶς συνηθείας. adde l. ult. supr. de emancip. de vi consuetudinis plura dixi 2. feudorum 1. 17 l. 35. ff. de legibus Ulp. 1. §. 4. vetus, l. Imperatores. 13. §. 1. in fin. ff. de pollicitat. antiqua, vetustissima, l. 9. ʃ. de jure fisci. l. ult. ʃ. de privilegiis scholarum. lib. 12. tit. 30. inveterata, l. 32. §. 1. ff. de legib. diuturna, l. 33. ibid. usus longævus, l. 2. ʃ. eod. παλαιά. Harm. d. loco. μακροσυνήθεια. Eclog. d. loco. 18 Consuetudo quid est? Jus moribus constitutum, judicio populi receptum, ac sine ullo scripto probatum rebus ipsis & facto seu tacito consensu. l. 32. ff. de legibus: Id quod sine lege vetustas comprobavit. Cic. de inventione. 19 Eclog. d. loco. c. 43. Harm. d. loco. 20 Finge hoc proponi, in judicio communi omnium usu hoc servari, ut ad unius libræ exactionem duo satis sint testes, ut ne jurejurando se adstringant præsides & præsules, ut ne jurati sint testes, neve a loco domicilii sui ferendi testimonii causa pertrahantur: cujusmodi exempla proponit Scholiastes apud Harm. 1. tit. §. 43. & 44. adde aliud exemplum ex Novell. 123. cap. 3. vers. pro consuetudin. & l. si non special. 9. supr. de testamentis. 21 In quo agitur scilicet: alias extranea consuetudo non probat. 22 Non omnis usus, sed frequens consuetudinem facit. 23 Argumentari a consuetudine non licet in casu extraneo. vide Everardum Topicis loco a solitis. 567. 24 Consuetudo non est sine ratione: adeo ut ab errore ducta consuetudo, nec in similibus obtineat. l. 39. ff. de legib. Ideoque a Tertulliano lib. de corona, consuetudo rationis interpres dicitur. 25 Consuetudo servanda. vide l. 3. ʃ. eod. 26 Adversus consuetudinem non est judicandum. 27 Præses consuetudinis custos. 28 c. consuetudinis. 4. distinct. 11. Synops. Basil. 1. tit. 1. cap. 45. 29 Proconsi. Afr. 30 Auctoritas consuetudinis, non vilis. l. 36. ff. de legibus. Gothofred. Vide Forcatulum Necyomant. dialog. 1. & Vitalem lib. 2. var. lect. c. 28. Mod. 31 Consuetudo rationem non vincit aut legem. Ecl. & Harm. d. l. 32 Eclog. Harm. d. loco. l. 33. ff. de legib. Imo usus ac mores Romanas leges superant: 2.

Feudor. 1. vers. legum. l. 32. §. 1. ff. de legibus. Solve, specialis consuetudo generalem legem tollere non potest, ut hic. specialem potest. d. l. 32. l. 13. ff. communia præd. generalis generalem potest. d. l. 32. 33 Consuetudo maxime dicenda est, quæ antiquitus probata & servata tenaciter. 34 Præsertim aliquo contradictorio. l. 34. ff. de legib. & eodem casu. [illegible]